

10 Δεκεμβρίου 2013

Νηπτική Παράδοση & Ποιμαντική Ψυχολογία: Η υπέρβαση της μοναστικής άσκησης

Ορθοδοξία / Ηθική

Δημήτρης Τσιολακίδης, Θεολόγος

Στο πλαίσιο των δημοσιεύσεων της μελέτης του κ. Δημήτρη Τσιολακίδη για τη σχέση Ποιμαντικής Ψυχολογίας και Νηπτικής Παράδοσης (προηγούμενο άρθρο: www.remptousia.gr/?p=58034), συνεχίζουμε με την εξέταση της υπέρβασης που προσφέρει η χριστιανική άσκηση, στη θέαση του θανάτου και των υπόλοιπων βασικών συντεταγμένων της ανθρώπινης ζωής.

Πηγή: imverias.blogspot.gr/

Στην ορθόδοξη παράδοση, η οδύνη του θανάτου πέρα από τη φυσική της διάσταση, «...έχει υπερβατικές προεκτάσεις. Συμβάλλει στην εσωτερική κάθαρση του ανθρώπου. Γι' αυτό αποτελεί και το προσφορότερο μέσο για την πνευματική ανακαίνισή του.».[36] Η παράδοση αυτή υπαρξιακή στάση γίνεται κατορθωτή για τον ορθόδοξο χριστιανό άσχετα αν ακολουθεί το μοναχικό βίο ή αν ζει στις παρυφές της κοσμικής ζωής, μέσω της πνευματικής ασκήσεως. Ωστόσο στη χριστιανική διδασκαλία πέρα από το βιολογικό θάνατο υπάρχει και ο πνευματικός που αποτελεί την πιο τραγική όψη του. Στη συνείδηση του χριστιανού ο φυσικός θάνατος όπως και όλα τα παθήματα δεν είναι τιμωρίες αλλά έχουν παιδαγωγικό χαρακτήρα.

Η δεύτερη μορφή θανάτου συνδέεται με την απώλεια της ψυχής που σημαίνει τη μετά θάνατον συνέχεια του πόνου. Η αιώνια καταδίκη την οποία επιφέρει ο πνευματικός θάνατος είναι κατάσταση,[37]στην οποία ο άνθρωπος καταλήγει από μόνος του όταν παραδίδει τη ζωή του στην ικανοποίηση των άλογων επιθυμιών του. Επίσης στο θέμα του θανάτου και στα συναισθήματα που προκαλεί η ιδέα του, στη θεολογική γλώσσα υπάρχει μία εννοιολογική διάκριση μεταξύ μνήμης[38] και φοβίας του θανάτου.

Στην πρώτη ο πιστός αντικρίζει την επιθυμία του να μεταβεί στην αιώνια ζωή, η αντιμετώπιση αυτή εκλαμβάνεται ως υγιής στάση, ενώ η δεύτερη νοείται ως αρνητική κατάσταση με παθολογικές συνέπειες που εκτείνονται από την πλήρη απελπισία έως τον καταναλωτικό στρουθοκαμηλισμό. Αυτό που σώζει είναι η πίστη

στο Χριστό. Πίστη είναι η διαισθητική δύναμη και η καρδιακή κατάσταση που μας βεβαιώνει για την ύπαρξη και παρουσία του Θεού και μας οδηγεί στη γνώση του[39]. Η πίστη στη βαθύτερη έννοιά της σημαίνει ελευθερία. Δεν σημαίνει καταπίεση του θυμοειδούς. Προϋποθέτει την ταύτιση της συνείδησης με τη σκέψη που καλλιεργείται και ενισχύεται με την άσκηση, η δε άσκηση τελειώνεται με την εκπλήρωση της υπόσχεσης που δίνει ο χριστιανός. Η άσκηση δεν αφορά μόνο το μοναχικό βίο, είναι βασικό συστατικό ολόκληρης της χριστιανικής ζωής[40].

Η ιδιαιτερότητα της μοναχικής ζωής βρίσκεται στην αποταγή του κόσμου που, όπως μας διδάσκει η παράδοση, έχει μυστηριακή διάσταση καθώς αποτελεί ανταπόκριση στη Θεία κλήση.[41] Η ανταπόκριση αυτή περιγράφεται στην υπόσχεση που δίνει ο μοναχός μετά την κουρά του. Οι δύο πρώτες εισιτήριες φάσεις έχουν αναλογική σχέση και περιλαμβάνουν τρία διαδοχικά στάδια που σχετίζονται με την πνευματική ανάπτυξη, και τις αιτίες εισόδου στη μοναχική ζωή.[42] Ο πυρήνας της υπόσχεσης αφορά στην υπακοή, την παρθενία, και την ακτημοσύνη, χαρακτηριστικά, που τον βοηθούν να αφιερωθεί στον ασκητικό αγώνα απερίσπαστος από κοσμικές μέριμνες. Αυτό όμως δεν εξαρτά τη μετάδοση της χάρις από την ιδιομορφία του μοναχικού βίου, οι ίδιες αιτίες μπορούν να αναζητηθούν και έξω από το μοναχικό περιβάλλον. Όλο το νόημα της άσκησης συμπυκνώνεται στην αποβολή του ιδίου θελήματος[43] και στην ολοκληρωτική αφοσίωση στις θείες εντολές ώστε να αντιπαρέλθει ο άνθρωπος τις ανυπέρβλητες κατά τα φαινόμενα δυσκολίες, και να φθάσει στην εν τω Χριστώ τελείωση.

Πριν γίνει αυτό βασικό μέλημα είναι η θεραπεία της ψυχής. Ο χριστιανός που προσέρχεται ελεύθερα στη διαδικασία της άσκησης έχει την υποχρέωση της συμμόρφωσης σε συγκεκριμένους κανόνες που ορίζουν το ποιόν και διαφυλάττουν την αυθεντικότητα όχι μόνο της ασκήσεως αλλά και της εν Πνεύματι ζωής. Η ωφέλεια οποιασδήποτε μορφής άσκησης στην οποία επιδίδεται ο πιστός (αγρυπνία, μελέτη, προσευχή, νηστεία, εγκράτεια .....), προϋποθέτει την υπακοή[44] και προπάντων την ταπείνωση. Η ταπείνωση στην χριστιανική ζωή αποτελεί ύψιστη αρετή που αρχικά οδηγεί τον πιστό στην πνευματική ζωή, ενώ στη συνέχεια είναι η ισορροπητική δύναμη που τον προστατεύει από την υιοθέτηση υπεροχικών συναισθημάτων όσο ανεβαίνει στη σκάλα της πνευματικής προόδου.

Οι περιορισμοί της ασκητικής ζωής εκ πρώτης δίνουν την εντύπωση ότι πρόκειται για μία σειρά αρνήσεων(του κόσμου και θελήματος), ή ως διαδικασία που αντιστρατεύεται την ανθρώπινη φύση. Ωστόσο το νόημά της δεν έγκειται στην καταστολή των λειτουργιών της ψυχής και των αισθήσεων, αλλά στη μεταρσίωση των ψυχικών δυνάμεων ώστε να ανακτήσουν την προπρωτική τους μορφή.

Το ασκητικό ήθος, η βάση της ορθόδοξης πνευματικής ζωής, σημαίνει αλλαγή

στάσης απέναντι στα πράγματα και τους συνανθρώπους, σημαίνει την καλή ανησυχία για τον ορθό τρόπο υπάρξεως. Αυτό γίνεται εφικτό με τη μίμηση του Χριστολογικού και κατόπιν του Τριαδολογικού προτύπου ύπαρξης, δηλαδή με το ελεύθερο και απροϋπόθετο δόσιμο του εαυτού σε μια διαλογική αμοιβαιότητα όπου το πρόσωπο ανακαλύπτει το πώς του: μία δυνατότητα αέναου γίγνεσθαι που εκδηλώνεται με φρεσκάδα και θεολογικά νοούμενη ομορφιά.

Συνεπώς κάθε πτυχή της πνευματικής άσκησης έχει ιερό χαρακτήρα και αποτελεί όχι το σκοπό αλλά το μέσο που εισάγει βαθμιαία κάθε πρόσωπο ανάλογα με τις δυνάμεις και την ιδιοσυγκρασία του, στη μυστηριακή ζωή και στη σφαίρα του Θεού θελήματος. Όταν γνωρίσει ο άνθρωπος το θέλημα του Θεού και κινηθεί θετικά προς αυτό αρχίζει να βιώνει την αλλοίωση της ύπαρξής του και αναγνωρίζει σε αυτήν την επίδραση της Χάρης. Η βαθύτερη οντολογική συνέπεια της χαρισματικής δράσης του Αγίου Πνεύματος συνδέεται με την «καλήν αλλοίωσιν»,^[45] που σημαίνει ένωση με το Θεό. Η τήρηση των όρων της άσκησης επιτυγχάνεται μόνο όταν υπάρχει ακολουθία μεταξύ θεωρίας και πράξης.

Σύμφωνα με όσα αναπτύχθηκαν η ακολουθία αυτή θεμελιώνεται στη νοερά προσευχή, το «Κύριε Ιησού Χριστέ ελέησόν με τον αμαρτωλόν», που αποτελεί την ανώτερη ασκητική εργασία. Αρχικά έχει ευχετικό χαρακτήρα καθόσον όμως ο πιστός προοδεύει πνευματικά, γίνεται χαρισματική. ^[46] Με τη χαρισματική προσευχή ο άνθρωπος εισέρχεται στην περιοχή όπου εκτυλίσσεται ο οντολογικός διάλογος. Κατά αντιστοιχία της ενανθρώπισης ο χαρισματικός έχει δύο φύσεις: λαμβάνει τη Χάρη και ταυτόχρονα μεταδίδει και τα δικά του ιδιώματα.

Πλέον έρχεται σε επαφή με το επέκεινα του εαυτού του, ζει το μυστήριο της αληθινής κοινωνίας των προσώπων, φθάνει στη θέωση στον παρόντα βίο, οράται δε με τον τρόπο αυτό, την προοπτική της υπαρξιακής συνέχειας σε μία άλλη διάσταση. Έτσι καλείται και αναλαμβάνει να κηρύξει την αλήθεια που του αποκαλύφθηκε. Η αποκτημένη γνώση κρατά το υπερβατικό της περιεχόμενο και τη σωτηριολογική της αξία όταν μεταφράζεται σε κενωτική αγάπη και εκφράζεται ως μήνυμα αιωνιότητας. Έχοντας την εμπειρία της εν Χριστώ ζωής οι πατέρες οικοδομούν την παντοτινά επίκαιρη κοσμοθεωρία και ανθρωπολογία τους.

Κλείνοντας αυτή την ενότητα, πρέπει να πούμε ότι η γεύση της αλλοίωσης είναι το καταπίστευμα της ορθόδοξης εμπειρίας, στοιχείο που τη διαφοροποιεί από θέσεις που εκφράζουν μηχανιστικές αντιλήψεις αναγνωρίζοντας ως αληθή και υπαρκτά πράγματα, μόνο όσα μπορούν να γίνουν αντιληπτά με τα όργανα των αισθήσεων. Σε αυτή τη διαφορά έγκειται η πρόταξη της καρδιάς έναντι του φιλοσοφικού λόγου, και της Χάρης έναντι των δυνατοτήτων της διανοίας από την ορθόδοξη διδασκαλία. Έτσι μπορούμε να προσεγγίσουμε την εκδίπλωση της

σκέψης και το περιεχόμενο των πατερικών λόγων τους οποίους θα εξετάσουμε παρακάτω.

[Συνεχίζεται]

[36] Γεωργίου Ι. Μαντζαρίδη, *Χριστιανική Ηθική II, Άνθρωπος και Θεός άνθρωπος και συνάνθρωπος υπαρξιακές και βιοηθικές θέσεις και προοπτικές*, β' εκδ. Π. Πουρναρά Θεσσαλονίκη, 2009, σ. 615

[37] «Ο πνευματικός θάνατος είναι ο χωρισμός του ανθρώπου από την πηγή της ζωής, το Θεό.» Γρηγορίου Παλαμά, Ομιλία 16, PG 151,196A.

[38] Η μνήμη του θανάτου «δεν είναι απλή ανάμνηση της θνητότητας, αλλά ιδιαίτερη πνευματική κατάσταση, που αρχίζει με τη συναίσθηση της βραχύτητας της επίγειας ζωής και αναπτύσσεται σε βαθύ αίσθημα της φθοράς και της παροδικότητας όλων των πραγμάτων του κόσμου». Αρχιμ. Σωφρονίου, Άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης, *Μετάφρασις εκ του ρωσικού υπό του ιδίου συγγραφέως και του Ιερομ. Ζαχαρίου Ιερά Σταυροπηγιακή Μονή Τιμίου Προδρόμου, Έσσεξ Αγγλίας, 1995, σ.133*

[39] Πρβλ. «Έστι δε πίστις ελπιζομένων υπόστασις, πραγμάτων έλεγχος ού βλεπομένων» Προς εβρ. 11.1 Απ. Παύλος

[40] «Ο χριστιανός οφείλει πάνω απ' όλα να είναι ασκητής» Πρβλ. Αρχιμανδρίτου Σωφρονίου *ΑΣΚΗΣΙΣ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑ, Μετάφρασις εκ του ρωσικού και γαλλικού Ιερομονάχου Ζαχαρίου, Ιερά Σταυροπηγιακή Μονή Τιμίου Προδρόμου Έσσεξ Αγγλίας 1996, σ.21*

[41] Παράμετρο της κλήσης αποτελούν τα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος (διάκριση, προόραση, πρόρρηση) τα οποία έχει κληθεί να αποκτήσει ο πιστός. Η επίγνωση ότι πρόκειται για δοσμένες ικανότητες κάθε φορά που αυτές ενεργοποιούνται, ορίζεται από τους πατέρες ως πληροφορία.

[42] Η είσοδος στη μοναχική ζωή οφείλεται τόσο στη θεία κλήση όσο και σε ανθρώπους, ακολουθεί η εξ ανάγκης, ενώ μαζί με την ανταπόκριση συμβαδίζουν και οι τρεις αποταγές, του κόσμου, των παθών και του αποχωρισμού του νου από

τα αισθητά. Για περισσότερα βλ. Αρχιμανδρίτου Σωφρονίου, ο.π., σ. 26-34

[43] Εγωκεντρικό, πτωτικό και κατά Μάξιμο γνωμικό θέλημα, το οποίο οφείλει να ταυτιστεί με το φυσικό, δηλαδή το θέλημα του κατ' εικόνα Θεού ανθρώπου. Για περισσότερα βλ. Αθαν. Βλέτση, *Το προπατορικό αμάρτημα κατά τον Άγιο Μάξιμο τον Ομολογητή, & Θεοποιία Λουδοβίκου*

[44] «*Η μοναχική υπακοή είναι πράξις θρησκευτική και, ως τοιαύτη, οπωσδήποτε πρέπει να είναι ελευθέρα, άλλως στερείται της θρησκευτικής σημασίας αυτής.*» Αρχιμανδρίτου Σωφρονίου ο.π., σ. 53.

[45] Δεν πρόκειται για το αποτέλεσμα μιας νοητικής διαδικασίας διότι, «Ο λόγος του μυαλού αλλοίωση δεν κάνει στις ψυχές, γιατί είναι σάρκα. Ο λόγος του Θεού που γεννιέται από το Άγιο Πνεύμα έχει την θεία ενέργεια και αλλοιώνει τις ψυχές.» Βλ. Γέροντος Παΐσιου Αγιορείτου ΛΟΓΟΙ Α΄ ΜΕ ΠΟΝΟ ΚΑΙ ΑΓΑΠΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΑΝΘΡΩΠΟ, Ιερόν Ησυχαστήριον "Ευαγγελιστής Ιωάννης ο Θεολόγος" Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2002, σ. 213

[46] «*Ενεργεί σαν τρυφερή φλόγα, ως θεία έμπνευση... αρπάζοντας το νου σε πνευματικές θεωρίες. Κάποτε συνοδεύεται και από την όραση του θαβωρείου φωτός.* Βλ. Βασιλείου Ι. Καλλιακμάνη, περί των πέντε σταδίων της νοεράς προσευχής, ο.π., σσ.26-27

<http://bit.ly/1e1vgs8>